

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29. 03. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

***Резюме.** В статті представлені результати досліджень життєвих прогнозів і очікувань респондентів относительно собственого будучого, их індивідуально-психологічні властивості, детермінуючі зміст і емоційну окраску вказаних прогнозів. Також були вивчені подійні структури життєвих карт респондентів.*

***Summary.** In the article deals with specific features of the process of life outlook forming at the young age. Elicited were the basic social and psychological factors affecting the way of self-determination and governing the appropriate choice of the individual's life outlook in early years.*

УДК:159.923.2

В.О. САВУЛЯК

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

***Резюме.** У статті розглядаються практичні аспекти проблеми визначення особистості та її критеріїв. Автор аналізує значення професійного становлення студентів молодших курсів, у т. ч. формування у них адекватного образу майбутньої професії, для їхнього особистісного росту.*

***Ключові слова:** критерії визначення особистості; фактори професійного зростання; образ професійної діяльності.*

***Постановка проблеми.** Головним завданням і безпосередньою функцією вищої освіти як соціального інституту є поповнення інтелектуального потенціалу країни. Але цей потенціал являє собою не лише запас знань, навичок, мислительних можливостей. Йдеться найперше про людей, які володіють цим запасом. Протягом останніх двох-трьох десятиліть у різних країнах усе частіше піддається критиці психотехнічний підхід, що характеризує робітника перш за все як носія професійно-важливих якостей і розглядає його з позицій операційно-технічної придатності для виконання тієї чи іншої діяльності. Саме тому найважливішою на сьогодні є справа формування особистості людини, тобто як освіта, так і виховання, оскільки вирішення завдань в усіх інших сферах залежить врешті-решт від відповідних кадрів та їхніх переконань. За таких обставин від наук про людину суспільство справедливо очікує змістовних рекомендацій щодо продуктивних способів виховання „справжньої особистості”. Проте різними течіями і школами у філософії, психології, педагогіці на сьогодні запропоновано більше ста визначень поняття „особистість” [1; 10]. Між цими „науковими визначеннями” існують настільки значні розбіжності, що найближчим часом навряд чи варт очікувати на появу якогось всеосяжного пояснення, котре влаштувало б усіх фахівців, чийм предметом дослідження є особистість. До того ж сучасні психологи, як вітчизняні, так і зарубіжні, усіляко намагаються уникати будь-яких оціночних суджень, так би мовити „суддівської” позиції щодо предмету своїх досліджень: „погано” щось для неї чи „добре, „мало” чи „досить” – вибір між цими чи якимись іншими альтернативами перекладається на саму людину. Побудована на засадах неопозитивізму наука залишає за собою переважно констатацію фактів.*

У той же час інтуїтивні уявлення про особистість серед неспеціалістів, на повсякденному побутовому рівні, є на диво схожими. Майже спільною є думка, що особистістю, до того ж завжди з елементом поваги, називають людину, якій притаманні, по-перше, повна внутрішня свобода (незалежність у думках, словах і вчинках від чийось вчинків і думок, інакше кажучи – самостійність), по-друге, прийняття на себе відповідальності за результати своїх рішень і дій. Отже, можна припустити, в глибинах свідомості і підсвідомості більшості людей існує певний „архетип” особистості. У розуміння особистості як індивіду, який володіє нескінченною внутрішньою свободою і нескінченною ж, ні з ким не розділеною етичною відповідальністю ніяк не вклучені історична епоха, культура, соціальність і решта визначених і кінцевих речей.

За відмінностями у баченні джерел розвитку особистості та, відповідно, міри її власної свободи і відповідальності, сучасні наукові теорії особистості можна поділити на субстанціалістичні та несубстанціалістичні [9, 4-5]. Перші уявляють особистість певною стійкою структурою, „системою” функціонування якої наука може вивчити, передбачити і сформулювати; процес породження особистості повністю вичерпується взаємодією сил біологічної та соціальної природи, а її розвиток відбувається як прагматичне самообмеження. На противагу цьому екзистенціалізм (і екзистенційна психологія) утверджує, що особистість не є чимось стійким, навпаки, вона є здатністю індивіда до постійного виходу за власні межі, до безперервної втрати попередньої структури, до творчого самостворення. Однак, звільнивши особистість від сліпої детермінації середовища, прихильники екзистенційної психології звільняють її від будь-якого детермінізму взагалі, залишаючи тільки необмежену самореалізацію.

Спробу подолати зазначені розбіжності і суперечності здійснено в межах підходу матеріалістичної інтерсуб'єктивності, з позицій котрого розвиток особистості являє собою процес прийняття індивідом моральної мотивації і є добровільним зреченням заради благополуччя інших людей від нестримної самореалізації. Подібне зречення, однак, не є аскетизмом, воно із необхідністю передбачає і самореалізацію. Справді, чи можна уявити безкорисливу віддачу власних матеріальних і духовних ресурсів без їх постійного відновлення, поповнення? Тільки розвиток і збагачення потреб і здібностей людини можуть забезпечити постійний приплив фізичних і

духовних сил, що робить можливим власне особистісну поведінку. Розвиток пізнавальної сфери сам по собі не призводить до формування моральної людини, особистості; його результатом може бути лише різнобічно розвинений індивід. Про особистість можна говорити тільки тоді, коли самореалізація в межах моральних норм переростає у моральне самообмеження, у здатність безкорисливо віддавати іншим накопичене і постійно поновлюване духовне багатство. Лише гармонія самореалізації та морального самообмеження дозволяє стверджувати, що розвиток індивіда є всебічним, а сам індивід – особистістю. Таким чином, людина як особистість перебуває в стані безперервного вибору, суперечностей між двома лініями необхідності: необхідністю збереження і утвердження себе якого-індивіда (природна необхідність) та необхідністю ствердження себе як особистості (етична необхідність). Зрозуміло, особистість як здатність людини до добровільного підкорення нормі виникає як підсумок історичного розвитку психіки і свідомості, однак, утворивши особистість, соціально-історичний вплив втрачає владу над нею і переходить зі статусу детермінант у статус умов і обмежень самовияву особистості [9, 11-12].

Так, доволі часто, на думку дослідників (педагогів вищої школи, соціологів, психологів-практиків), перебіг подальшого життя людини визначається початковим етапом її професіоналізації – вибором сфери діяльності, пошуком власного місця у професійному співтоваристві, соціальною адаптацією та самореалізацією у суспільстві в якості ефективного працівника. Важливою складовою цього етапу є період навчання у ВНЗ, де майбутній спеціаліст отримує необхідні знання й уміння, знайомиться зі старшими колегами, уточнює своє початкове уявлення про ту діяльність, якій він вирішив себе присвятити, вступаючи до певного навчального закладу [5; 7].

Процес формування особистості майбутнього фахівця починається з перших днів перебування студента у вищому навчальному закладі, але ефективність його буває різною. Багато залежить від того, наскільки швидко та успішно вчорашній школяр подолає ті труднощі, із якими він неминуче стикається, потрапляючи в нову для себе ситуацію навчання. Наприклад, частина студентів, з'ясувавши, що немає нагальної необхідності щоденно вчити, запам'ятовувати, розв'язувати тощо, доходить висновку щодо легкості навчання у вищому навчальному закладі. Надалі такі студенти намагаються у короткий сесійний період вивчити (а фактично-механічно завчити) чималий обсяг навчального матеріалу з тим, щоби „здати” його викладачеві. В їхній учбовій діяльності відсутній творчий підхід, учіння скероване зовнішніми мотивами і має формальний характер. Надмірний зовнішній контроль, до якого вдаються у деяких ВНЗ з метою вирішення всіх проблем зі студентською успішністю, не може не зашкодити розвитку учбової самостійності студентів, оскільки багато чого залежить від того, чи готується студент тому, що не хоче отримати низьку оцінку чи проявити себе нездібним, або ж тому, що його цікавить власне предмет обговорення.

Заслуговує на увагу досвід американської вищої школи, в якій освіта розглядається як процес створення характеру людини, формування її особистості, моральних цінностей, всебічної культури, а не лише як процес передачі знань, навчання технології. Однією з найбільш цінних рис американських університетів і коледжів є те, що вони спрямовані на передачу в академічній формі не просто знань, а світових культурних систем, різних думок щодо етичних проблем. Подібний зміст розцінюється як дуже важлива складова освіти. Традицією стало включення в коло університетського викладання проблем світової культури, дискусії на морально-етичні та соціально-політичні проблеми, цілеспрямоване формування умінь вільно творити та відстоювати власну думку, робити це послідовно і аргументовано, спираючись на факти, не ховаючись від наявних суперечностей [3].

Ефективність процесу набуття високої кваліфікації залежить іще від однієї важливої психологічної проблеми – особистісного, „пристрасного” ставлення до майбутньої роботи, орієнтації в першу чергу на професійні, корпоративні, а не суто матеріальні цінності, пов'язані із діяльністю в певній якості, а подальша професійна діяльність буде успішною лише тоді, коли матиме особистісний відтінок, тобто набуде властивості відображати і втілювати через себе особистість. Процеси особистісного та професійного самовизначення, в свою чергу, ґрунтуються на почутті ідентичності людини – її суб'єктивному відчутті тотожності та цілісності. Почуття ідентичності має стати фактом свідомості, тобто має бути певним чином відрефлексовано і осмислено суб'єктом. Здобуття цього почуття є базовою передумовою формування внутрішньої єдності особистості, тобто передумовою формування ціннісно-сміслового простору суб'єкту і цілісного образу Я. Т.Буякас виділяє дві найпоширеніші ситуації несформованості почуття власної ідентичності у студентів-психологів I-III курсів [2, 60-61]:

1. Сформовано „застиглий”, гранично ригідний образ; суб'єкт абсолютно не готовий до розвитку Я-образу, міцно тримається за наявний і вперто намагається „затиснути” в нього новий життєвий досвід. Якщо ж це не вдається, студент страждає від суперечностей між новим досвідом і звичними уявленнями про себе. Цей внутрішній конфлікт іноді буває настільки сильним, що супроводжується соматичними реакціями.

2. Образ взагалі не сформовано: наявне лише еkleктичне поєднання різних аспектів Я. Така внутрішня аморфність відображається і в зовнішній аморфності: над людиною панують емоції, настрої, щохвилинні рішення, загальна неорганізованість тощо; очікувати відповідальної поведінки при цьому, зрозуміло, не доводиться. Новий досвід лише завдає неспокою і не сприяє внутрішньому розвитку.

Щодо формування професійної складової Я-концепції, котра необхідна для успішного самовизначення і містить у собі як добре усвідомлені (відрефлексовані) когнітивні та операційні компоненти, так і часті мало усвідомлені цінності і смисли, що емоційно забарвлюють окремі професійні акти і всю професійну діяльність у цілому, передбачає постійну роботу суб'єкта із формування та деталізації внутрішнього образу професійної

діяльності. Передумовами і стимулами до такої роботи стають проблеми, з якими майбутній спеціаліст, у т.ч. студент-психолог, стикається під час навчання. Серед цих проблем виділяють наступні [6, 49-51]:

- професійна компетентність. У ВНЗ учбові задачі стають професійно-орієнтованими, а викладання від початку ґрунтується на припущенні щодо особистісно-зацікавленого, активного ставлення студента до предметного матеріалу;
- стиль учбової діяльності. Дидактичні відмінності навчання в школі та вищому навчальному закладі полягають у застосуванні різних форм і методів подачі нового матеріалу, контролю, звітності тощо. У власній учбовій діяльності студент повинен проявити набагато більше самостійності при цілеутворенні, так само, як і уміння правильно організувати свою роботу, враховувати та розподіляти час. Така перебудова процесів утворення та подальшої реалізації цілей не у всіх студентів відбувається достатньо оперативною;
- входження у неформальне професійне товариство. Студент повинен довести свою готовність і спроможність спілкуватися із викладачем, науковим керівником не в якості дисциплінованого школяра, а колеґіально, на рівних;
- образ професійної діяльності та суб'єктивна концепція професійної підготовки. Абітурієнт-психолог до сьогодні, як правило, не має достатньо чіткого уявлення щодо роботи, яка на нього очікує, її завдань і засобів. Тим більше він виявляється неспроможним оцінити освітню концепцію навчального закладу загалом і внесок тієї чи іншої залікової дисципліни у її засвоєння. Наявний у нього образ професійної діяльності найчастіше буває дифузним, неструктурованим і значною мірою нереалістичним;
- життєва ситуація та ціннісно-смилова сфера. Період отримання вищої освіти супроводжується іншими проблемами, пов'язаним із входженням у роль дорослого (нове середовище спілкування, необхідність заробляти, переїзд в інше місце проживання, власна сім'я тощо).

Наявність труднощів у формуванні самоідентичності та аморфність, нереалістичність уявлень про майбутню професійну діяльність підтверджується нашим власним досвідом навчальної роботи зі студентами I курсу. Так, протягом останніх трьох років змістовий модуль I „Практикуму із загальної психології” передбачає тестування студентів - майбутніх психологів за декількома різноплановими методиками, які певною мірою дозволяють виявити адекватність уявлень першокурсників про власні індивідуально-психологічні якості та паралельно зіставити їх зі своїми та груповими уявленнями про діяльність психолога, про те, які особистісні властивості є для нього професійно важливими.

Висновки. Аналіз отриманих студентами результатів, подальші індивідуальні співбесіди дозволяють зробити наступні висновки. Результати порівняння власного та експертного оцінювання засвідчують, що здатність до самоаналізу у першокурсників – на високому рівні розвитку, вони добре усвідомлюють свої морфо-фізіологічні та динамічні властивості, а також свідомі настановлення і типові поведінкові прояви. У той же час така інтегральна особистісна характеристика, як локалізація контролю, у переважній більшості ще не стала об'єктом усвідомлення: будь-який отриманий результат стає предметом обмірковування і - доволі часто, через його несподіваність - внутрішньої незгоди, своєїрідної „дискусії” із самим собою („Хіба я дійсно так вважаю?”). Щодо власне результатів, то у першокурсників переважає екстернальний локус контролю (приблизно дві третини результатів розташовані в межах 1-3 стенів). Таке становище, на нашу думку, є цілком природним для цього віку і соціальної ситуації розвитку, котрі також є сприятливими для формування оптимального рівня суб'єктивної відповідальності стосовно самооцінки, міжособистісного спілкування, професійної діяльності. Показову інформацію щодо уявлень студентів саме в останній сфері дозволяє отримати малюнок проективна методика „Автопортрет” у наступній модифікації завдання: „Я в майбутньому працюю психологом”. На великій кількості малюнків фігура „психолога” значно більша за розміром або ж розташована вище фігури „клієнта”. У цьому, як нам здається, проявляється типове для сучасного українського соціуму нерозуміння сутності і завдань професії психолога, в наслідок чого багатьма необхідність даної професії просто заперечується, ті ж, хто її приймає, тим більше - обирає для себе -, завдання та можливості психолога переоцінюють. Особливо показовими в цьому плані є малюнки, на яких психолога зображено фактично месією (за руку веде іншу людину в бік намальованого сонця; долонею закриває дитину, котру тримає на колінах, в другій руці - квітка; у ролі чарівника через лабіринти, повз чудовиська виводить лицаря до скарбів тощо). Можна також зробити припущення, що вибір професії саме для цих студентів мав компенсаторне значення. У будь-якому разі викладання фахових дисциплін, на нашу думку, повинно з перших же днів передбачати корегування нереалістичного образу майбутньої професійної діяльності, у т.ч. формування уявлень щодо продуктивного співвідношення відповідальності психолога та клієнта. Це повинно сприяти зменшенню тривожності, яку викликає майбутня робота, формуванню адекватних настановлень і відповідних цілей, що сприяло би ефективності у подальшій професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Психология личности. М., 2002. – 416 с.
2. Буякас Т.М. О проблемах становления чувства самоидентичности у студентов-психологов. // Вестник МГУ, серия 14 „Психология”. – 2000 – №1. – С.56–62.
3. Володарская И.А. Система подготовки психологов в США. / Володарская И.А., Лизунова Н.М. //Вестник МГУ, серия 14 „Психология”. – 1989. – №3. – С. 50–52; 1990, №1. – С. 57–67.
4. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. – К., 1988. – 370 с.

5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону, 1996. – 512 с.
6. Любимова Г.Ю. От первокурсника до выпускника: проблемы профессионального и личностного самоопределения студентов-психологов. // Вестник МГУ, серия 14 „Психология”. – 2000 – №1. – С. 48–56.
7. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. – М., 2001. – 302 с.
8. Столин В.В. Самосознание личности. – М., 1983. – С. 79–123.
9. Субботский Е.В. Личность. Три аспекта исследования. // Вестник МГУ, сер. 14 „Психология”, 1987, №3. – С. 3-17.
10. Хьелл Л. Теории личности. / Хьелл Л., Зиглер Д. – СПб, 1998. – С.19-51.
11. Юнг К.Г. Избранное. - Минск, 1998. – С. 19 – 266.

Резюме. В статье рассматриваются практические аспекты определения личности и её критериев. Автор анализирует значение профессионального становления, в т.ч. формирования образа будущей деятельности, для личностного роста.

Summary. In the article considers the practical aspects of the problem of definition the term „personality”. The author analyzes the meaning of professional formation of first year students, perhaps their images about future occupation, for personality' growth.

УДК: 378.14+371.132

Н.Л. СЕНЬОВСЬКА

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Резюме. У статті проаналізовано окремі типи саморегуляції. Наведено авторське визначення професійної саморегуляції педагога. Визначено її особливості, які одночасно є властивостями особистості. Досліджено рівні та механізми здійснення професійної саморегуляції вчителя, їхнє значення для його фахового самовдосконалення.

Ключові слова: фізична, психічна саморегуляція; професійна саморегуляція вчителя; рівні, особливості, механізми саморегуляції педагога, професійне самовдосконалення вчителя.

Постановка проблеми. Одним із результатів вищої освіти в сучасних умовах повинно стати набуття людиною певних компетентностей, необхідних для професійної діяльності (базових умінь, фундаментальних знань, ключових кваліфікацій). Вони дають можливість особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; забезпечують наявність у неї необхідного для цього комплексу стосунків, цінностей, знань, умінь і навичок. До сфери компетентностей учителя належить і вміння здійснювати особистісну саморегуляцію.

У процесі практичної роботи вчитель часто вдається до професійної саморегуляції інтуїтивно, особливо в складних ситуаціях (коли зіштовхується з новою проблемою; перебуває в стані підвищеної емоційної й фізичної напруги; рішення доводиться приймати в умовах дефіциту часу; його дії оцінюються збоку, від них залежить авторитет і престиж). Вона дає можливість застосовувати нові, ефективніші методи викладання, що сприяє творчому підходу до системи виховання та навчання; без особливих зусиль налаштовувати клас на потрібний емоційний стан, необхідну роботу; полегшити спілкування з учнями, колегами, адміністрацією.

Результати емпіричного дослідження (анкетування) свідчать, що психолого-педагогічні знання не функціонують у мисленні студентів, не стають орієнтирами для прийняття конкретних педагогічних рішень. Крім того, виникають труднощі з організацією самостійної роботи. Все це гальмує професійне самовдосконалення (удосконалення самих себе, своєї фахової майстерності) майбутніх учителів. Необхідно навчити їх ефективно використовувати внутрішні механізми планування, контролю та корекції професійної діяльності. Вирішальне значення в цих процесах має саморегуляція. Тому дослідження особливостей саморегуляції людини загалом і професійної саморегуляції вчителя зокрема є надзвичайно актуальним для формування життєвих перспектив педагогів.

Термін „саморегуляція” містить дві смислові частини: „регуляція” (лат. *regulare* — впорядковувати, налагоджувати) та „само” (вказує на те, що джерело регуляції у самій системі).

У психолого-педагогічній літературі розглядається саморегуляція двох типів (фізична і психічна), кожен із яких характеризується власними особливостями структури, тобто, наявністю та послідовністю взаємозв'язку елементів.

Фізична (соматична, фізіологічна, гомеостатична) — протікає на фізіологічному рівні функціонування організму. Це здатність живих систем змінювати власну структуру та функції відповідно до вимог ситуації. Особливості фізичної саморегуляції вивчали фізіологи (І. Павлов [10], Н. Амосов [1] та інші).

Психічна саморегуляція (вольова, усвідомлена, особистісна) реалізується на рівні вищих психічних процесів. Цей тип регуляції М. Боришевський [2] визначає як „усвідомлювану активність індивіда, спрямовану на оптимальне використання власних внутрішніх резервів і реальних можливостей навколишнього середовища на шляху до досягнення значущої мети” [2, с.9].

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Життєві перспективи особистості в контексті психології життєтворчості.....	4
Петренко О.Б. Гендерні відмінності формування життєвих перспектив у старшокласників.....	6
Корнієнко О.В. Індивідуально-психологічні особливості психосоматичного здоров'я студентів-юнаків.....	10
Безкоровайна О.В. Особистісне самоствердження у контексті професійного вдосконалення і життєвих перспектив у ранньому юнацькому віці.....	15
Артемова О.І. Професійне становлення і розвиток креативної особистості майбутнього педагога.....	19
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Динамічні аспекти життєвої перспективи особистості у період переходу від підліткового до раннього юнацького віку.....	22
Блинова О.Є. Гендерні аспекти психологічного здоров'я.....	25
Бордюк В.М., Бабак К. Ціннісно-сміслова природа самовизначення старшокласника.....	28
Вакарєв Є.С. Психологические особенности гендерной интерпретации парфюмерных запахов.....	31
Воробйов А.М. Концептуальні основи формування соціально активної особистості майбутніх вчителів у розвиваючому виховному просторі педагогічного університету.....	36
Галецька І.І., Пендюр А.В. Психологічні чинники професійної ідентифікації студентської молоді.....	39
Главінська О.Д. Життєві цінності особистості.....	43
Демчук О.О. Соціально-психологічна компетентність особистості та її психологічні прояви.....	46
Дружиніна І.А. Феномен ідентичності та ідентифікації в руслі сучасних психологічних досліджень.....	48
Димченко Н.С. Розвиток особистості менеджера як психологічна проблема.....	52
Долгих А.А. Неусвідомлена релігійність особистості як психологічний феномен.....	55
Завгородня О.В. Питання ціннісного становлення художньо обдарованої особистості.....	58
Завгородня О.В., Курганська Л.О. До проблеми збереження психологічного здоров'я дитини.....	64
Ісасва Є.С. Вплив хвороби на становлення життєвих перспектив особистості.....	70
Івашкевич Е.З. Методологічні засади підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації.....	73
Камінська О.В. Психологічний аналіз феномену самоставлення в юнацькому середовищі.....	78
Кардаш Г.М. Моральне вдосконалення студентської молоді у контексті життєвих перспектив.....	83
Кашпур Ю.М. Наукова інтерпретація узагальнених гендерних та сексуальних стереотипів: їх вплив на розвиток фізичного образу „Я” підлітка.....	86
Кобильнік Л.М. Динаміка особливостей самоактуалізації особистості майбутніх психологів і педагогів.....	89
Ковалевич В.В. Психосоціальний розвиток особистості: формування життєвих перспектив у контексті естетичних цінностей.....	94
Корчакова Н.В. Самопрезентаційна складова монологічного виступу.....	97
Косарєва О.І. Вплив подружніх стосунків на особистісний розвиток дитини.....	100
Кириченко Н.А. Переживання буденності як елементарна форма життєтворчості особистості в юнацькому віці.....	103
Кравчук М.М. Формування особистісного цілепокладання, як елемента життєвої перспективи підлітків з девіантною поведінкою.....	109
Мазяр В.М. Особливості розвитку мислення школярів на уроках світової літератури.....	113
Марковець Г.В. Критерії транспективної діагностики особистісного зростання і соціальної спроможності сучасної людини у розумінні практичних психологів.....	116
Марковець Л.М. Динаміка моральних цінностей майбутніх психологів як показник їх особистісного зростання у процесі професійного становлення.....	120
Матейко-Калиний Н.М. Особливості емоційного реагування на життєві ситуації у дітей, які мешкають в зоні посиленого радіоекологічного контролю.....	127
Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування компетентності здоров'я збереження майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.....	130
Михальчук Н.О. Культурологічно орієнтоване навчання студентів іноземної мови.....	133
Назарець Л.М. Пізнавальний інтерес як складова самосвідомості підлітків.....	138
Ніколайчук Г.І. Загальні моделі породження вислову у структурі мовленнєвої діяльності.....	141
Ніколайчук І.О. Проблема авторських новотворів у парадигмі породження та сприймання вислову.....	146
Оселедько О.О. Цілепокладання як чинник професійно-особистісного зростання майбутніх практичних психологів на етапі вузівської підготовки.....	151
Островська О.І. Професійний діагноз як складова багатоаспектного психологічного діагнозу при параноїдній шизофренії.....	154
Осьмак Л.П. Психологічні особливості життєвої перспективи вагітних жінок.....	157
Павелків В.Р. Теоретичний аналіз головних підходів до дослідження агресії та агресивної поведінки.....	161
Панасюк М.М. Шляхи пониження рівня навчального стресу в студентів.....	166
Пісоцький О.П. Тренінг базових когнітивних стилів майбутніх психологів як чинник їх професійного	

самовдосконалення.....	169
Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М., Мосісвич О.С. Загроза духовного зубожіння молоді.....	173
Попчук О.В. Професійна культура менеджера: проблеми та перспективи формування.....	176
Потапчук Т.В. Підготовка студентів до роботи з хоромим колективом.....	179
Прокоф'єва О.О. Вплив неконструктивних настанов на готовність до особистісного зростання майбутніх педагогів.....	182
Розова Т.М. Професійна спрямованість як умова розвитку комунікативних здібностей у майбутніх психологів.....	188
Романюк В.Л. Біоетичні аспекти онтогенезу особистості.....	193
Рудюк О.В. „Реконструкція” суб'єктивного психологічного простору безробітних методом багатомірного шкалювання.....	196
Рудь Г.В. Особливості емоційного забарвлення ментальних карт життя старшокласників та студентів.....	199
Савуляк В.О. Формування образу майбутньої професійної діяльності як детермінанта особистісного розвитку.....	206
Сеньовська Н.Л. Саморегуляція як засіб професійного всамодосконалення вчителя.....	209
Сеньчук О.В. Прояви психологічних труднощів студентів у процесі вивчення іноземної мови та шляхи їх подолання.....	212
Скляр П.П. Формування управлінської культури інженера як ймовірна складова трансформації його професійної підготовки.....	215
Смалько М.Ф. Поняття „норма” у розумінні музичної обдарованості.....	219
Співак В.І., Гаврилов О.В. Особливості консультування старших школярів з питань самовизначення, вибору професії та життєвих планів.....	222
Сторож О.В. Теоретичний аналіз життєвого шляху особистості за регулятивно-детерміністською концепцією.....	225
Сулжук А.Ф. Професійний особистісно-орієнтований підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця.....	229
Турецька Х.І. Аналіз підходів до розуміння ідентичності у психологічній науці.....	232
Уличний І.Л. Особливості реалізації профорієнтаційного проекту у навчально-виховному процесі школи.....	236
Ульяновська Л.П. Використання активних методів навчання у підготовці майбутніх хормейстерів.....	241
Фалько Н.М., Вовчак Н.А. Використання соціально-психологічного тренінгу у роботі практичного психолога з акцентуйованими підлітками.....	244
Хупавцева Н.О. Формування комунікативних умінь педагога.....	247
Чорнописка О.П. Динаміка ставлення чоловіків та жінок до дошлюбних та позашлюбних сексуальних стосунків у США, СРСР, Росії, Україні, Німеччині у другій половині 20 ст.....	251
Юрченко В.М., Волощук О.О. Професійний стрес як негативний фактор вдосконалення педагогічної діяльності.....	254
Юрченко В.М., Грищук М.М. Вікові кризи у дітей та підлітків у контексті формування їх до невротичних станів та життєвих перспектив.....	257
Ягьяєва С.В. Професійна само ідентифікація майбутніх психологів як форма вияву особистісного зростання.....	261
Яцюрик А.О. Розвиток суб'єктності особистості в процесі читання художньої літератури.....	264
Відомості про авторів.....	270

Наукове видання

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 02.04.2007 р. Підписано до друку 9.04.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 25/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20